

С. 104–130. 9. Католицизм / За ред.. П. Яроцького. – К, 2000. 10. Маринович М. Українська ідея і християнство. – К, 2003. 11. Музичка І. Від глави Церкви до глави сімейства // Патріархат. – 2003. – № 4. – С. 12–13. 12. Музичка І. Блаженніший Йосиф – оборонець Церкви і народу / Пам'яті Патріарха. Матеріали наукової конференції. – Львів, 1994. – С.18–24. 13. Сліпий Й. Звіт про католицьку Церкву в Україні / Твори Кардинала Йосифа, Верховного Архієпископа. – Рим 1958–1985. т.14. – С.273–278. 14. Шептицький Ф. Лист до православної української інтелігенції, 1942, березня 3, Львів / Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність. Документи і матеріали 1889–1994. Т.1. Церква і церковна єдність. – Львів, 1995. – С.413–414. 15. Шептицький А. У справі порозуміння. ЛАСВ 3–4. – С.29–32.

УДК 316.752:329.11

М. Гордієнко

Національний університет державної податкової служби України

КОНСЕРВАТИВНИЙ АЛГОРИТМ ТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ

© Гордієнко М., 2008

Розглянуто проблеми творення української політичної нації крізь призму консервативної парадигми, яка надає нового життя традиціям у сучасних умовах, спрямовує державу і владу на відродження національного організму. З'ясовано, що національна ідентифікація народу у сучасному світі стає необхідною передумовою стабільного розвитку суспільства. На основі здійсненого аналізу зроблено висновок про те, що консенсус нації, політична зрілість народу є основою для формування нової української ідентичності.

The problems of creation of Ukrainian political nation are considered through the prism of conservative paradigm which gives new life to traditions in modern terms, sends the state and power on the revival of national organism. It is found out, that national authentication of people in the modern world appears necessary pre-condition of stable development of society. On the basis of realizable analysis a conclusion is done that consensus of nation, political maturity of people is basis for forming of the new Ukrainian identity.

Для кожного покоління людей нація виступає як сакральна цінність, що уособлює політичні, культурні, моральні вартості. Система координат і соціальний алгоритм нації задаються у ході формування спільної території, мови, економічних, культурних і політичних зв'язків, необхідності подальшого розвитку творчих сил народу, збереження його самобутності. Новітнє українське державотворення здійснюється в умовах зденационалізованого населення, дефіциту професійної і демократичної влади. Безвідповідальний, корумпований і національно байдужий істеблішмент здійснює не розбудову української нації, а облаштування політичного простору під себе. У результаті основа нації – **державотворчий народ** з його культурою і традиціями залишається **на периферії** суспільного життя і наукових рефлексій. Цим зумовлюється **мета** нашої статті: дослідження націєтворчих процесів крізь призму **збереження духовно-світоглядних координат українського народу**, тобто у консервативному вимірі. Ідейна парадигма консерватизму прагне надати нового життя традиціям у сучасних умовах, спрямувати державні інституції на відродження національного організму. Панівна сьогодні глобалізація світу та ідеологія лібералізму, провідними цінностями яких є автономність індивіда і вторинність колективної екзистенції, роблять людину атомізованою, все менше пов'язаною з нацією. Такі тенденції руйнують автентичні традиції, культуру і перетворюють націю на конгломерат соціально розрізнених індивідів.

Ефективною протипологом цим деструктивним процесам є розбудова нації на засадах консервативної ідеології. Ще у добу буржуазних революцій основоположник консерватизму Е. Берк про національну спадкоємність говорив так: “Вибравши принцип спадкоємництва, ми надали нашому способу врядування

подобу кривної спорідненості... і тим самим основні закони нашої держави увійшли в лоно наших родинних прихильностей” [1, с. 493]. Уособлюючи здобутки свого етносу (рідну мову, культуру, традиції, віру), нація є довершеною спільнотою, що формується впродовж тривалої еволюції цивілізації. За словами Ж. Марітена: “Нація є спільнотою людей, які усвідомлюють себе такими, якими їх зробила історія, які високо цінують своє минуле... Нація має землю, вітчизну, – колыску життя, праці, горя і мрій. У нації є мова, хоч лінгвістичні групи аж ніяк не збігаються повсюдно з національними... Нація має права, які є нічим іншим, як правами людських суб’єктів бути причетними до цінностей національної спадщини. Нація має історичне поклонання... розкриття й прояву власних різнобічних можливостей” [19, с. 460–461]. Звідси: потрібно не ігнорувати, а плекати світ національних почуттів – ось перспективний шлях для розвитку держави, запорука добробуту і процвітання її громадян.

Формування політичної нації здійснюється активними громадянами, яким притаманне почуття обов’язку, відповідальності, патріотизму, відданості і поваги до своєї держави. У консервативному розумінні патріотизм не тотожний націоналізму. Для того, щоб чітко відокремити патріотизм від націоналізму, необхідно, спираючись на вчення Г. Гегеля, визначити **націоналізм** як усвідомлення свого зв’язку з **нацією**, її інтересами і цінностями, а **патріотизм** – **це умонастрій, спрямований переважно на державу**, ніж на націю. Фундаментальне поняття націєтворення – патріотизм Гегель пов’язує не з приватним емоційним поривом, а з **довершеним світоглядом**, здатним стати розумінням, що виражене у готовності до напруженої діяльності. Німецький філософ стверджує: “Під патріотизмом часто розуміють лише готовність до надзвичайних жертв і вчинків. Але, по суті, він являє собою умонастрій, який у звичному стані і буденних життєвих умовах звикла знати держава як субстанційну основу і мету. Ця свідомість, що зберігається в буденному житті і за всіх обставин, і є те, що становиться основою для готовності до надзвичайної напруги” [5, с. 292]. У сформованій політичній нації **патріотизм завжди солідарний з національним суверенітетом**. Ця солідарність передбачає і надзвичайні рішення та дії, оскільки вони мобілізують і непатріотичні верстви суспільства у реальний ресурс збереження національного суверенітету.

Радикальні процеси національної самоідентифікації в Україні розпочалися із крахом радянської імперії і проголошенням її незалежності у 1991 році. Це стало тріумфом національно-патріотичного світогляду українців. Утвердження власної держави є складним, але закономірним явищем еволюції української нації, про що вдало сказав М. Міхновський: “Як не можна спинити річку, що, зламавши кригу навесні, бурхливо несеться до моря, так не можна спинити нації, що, прокинувшись до життя, ламає свої кайдани” [20, с. 59]. У наш час **націоналізм перестав бути ідеологією визвольних змагань, а перетворився на державотворчий інструмент**. Однак сьогодні не можна стверджувати, що в ідейно-світоглядних переконаннях українських громадян нація становить абсолютну цінність. **Інтегруючим потенціалом** суспільства **нація** є у тому разі, якщо вона **пронизує душі більшості людей**, освячується їхньою релігією, стає вагомою складовою морально-ціннісних орієнтацій.

Націогенетичні питання завжди викликають гострий науковий інтерес. В українській політичній думці сутність нації як досконалого феномену буття людства мала різне інтелектуальне осмислення. Виразником ліберально-демократичної ідеології націєтворення був М. Грушевський, який писав: “Україна не тільки для українців, а й для всіх, хто живе на Україні, а живучи, любить її, а люблячи, хоче працювати для добра краю і його людності, служити їй, а не обирати, не експлуатувати для себе” [8, с. 106]. Надмірно ідеалізуючи народ, вчений недооцінював роль політичної еліти у державотворчих процесах. Відомий український соціолог О. Бочковський акцентує увагу на тому, що: “Культура – це свого роду мірило своєрідності й вартості нації. Ступінь поширення і, головне, поглиблення культури в масах – це одна із передумов перетворення народу в націю” [2, с. 77]. Чим вищим є культурний рівень соціальної системи, тим менше треба докладати зусиль і впливів для підтримання її цілісності та утвердження політичного статусу нації.

Системна криза сучасного державотворення була цілком прогнозованою. Внаслідок історичних обставин у нас не могла з’явитися критична маса патріотично свідомих громадян, адже український народ понад три століття перебував під ярмом поневолення, пережив жахливі випробування імперської політики – репресії, голодомори, світові війни. Насамперед, як пише І. Лисяк-Рудницький: “Росія послідовно придушувала й винищувала всі прояви “українського сепаратизму”, особливо у царинах політичної думки й “високої” культури. Іншими словами, Росія безоглядно поборювала все, що сприяло перетворенню українського етносу на націю. Отже, асиміляція, до якої прагнула російська політика, була передусім асиміляцією на державній, або імперській площині” [16, с. 473]. Однак український народ зумів вистояти і на власному прикладі показати, що **нація – це явище довгочасніше, ніж держава чи інші політичні інститути**. Народ, що має давнє етноісторичне і духовне коріння, асимілювати неможливо.

Реальністю сьогодення є незавершеність консолідації української нації в єдиний етнополітичний організм, що була спричинена переривчатістю вітчизняної національно-державної традиції в умовах колоніальної залежності. На цьому наголошує В. Липинський, пропонуючи доволі зважений проект розвитку національної держави. Він стверджує, що нація – це наслідок державності, яка може бути побудована на засадах здорового консерватизму і традиціоналізму. “До української нації через українську державу” – таке політичне кредо В. Липинського. Мислитель наголошує на тому, що основний елемент буття нації – це територія, а головним критерієм її здоров’я є дотримання універсальних форм цивілізованого співжиття. Саме територіальний патріотизм і “український національний громадянський інстинкт”, “любов до матері-України” визначає суть національної ідеї українського народу. Нація, за Липинським, є субстанція містична, яка інтегрує всіх громадян держави. Вчений переконаний, що: “В основі поняття нації лежить містичне ядро..., що прийнято звати душею нації... Доказати факт існування нації раціональними методами неможливо” [13, с. 83–84]. Тому народ повинен вірити в національну ідею і сублімувати її несвідому, містичну, ірраціональну сутність у реальні процеси державотворення.

Потужним чинником консолідації нації, згідно з консервативною парадигмою, є релігія. Цю тезу кваліфіковано обґрунтовує В. Липинський. Він вважає, що здобута в покорі і милості Божа благодать швидше та ефективніше врятує кожну людину від мук, а цілу державу від кризи і руїни, ніж найкраща наукова теорія розвитку суспільства, позбавлена Божого благословення. Любов до Бога створює толерантні відносини між людьми, гармонізує суспільний розвиток. “Щоб перемагати, – стверджує вчений, – ми мусимо мати не тільки силу матеріальну, але перш за все силу моральну. Крім ідеології політичної, нам необхідна загальнолюдська віра в Бога, необхідна допомога і церкви і релігії” [15, с. 19]. На думку В. Липинського, Україні більше притаманний дух, а не матерія. Тому тільки перемогою духу можуть бути подолані хаос і криза суспільного буття.

Треба наголосити, що адекватне тлумачення консервативної парадигми є умовою об’єктивного розуміння українських політичних процесів. Як зауважує Ю. Липа: “Консервувати – це не значить затримуватися, це є постійно поправляти, не знищуючи. Консерватизм не виключає поступу, лишень вимагає його. Вимагає сталої уваги до того, що вже збудовано, і обережного впровадження нового” [12, с. 153]. Адекватна інтерпретація консервативної ідеології у сучасних умовах може стати своєрідною методологічною парадигмою національного державотворення. Народ набуває статусу нації у тому разі, вважає В. Липинський, коли він свідомо мобілізує свої ресурси для досягнення цієї мети.

Радикальнішу концепцію – інтегрального націоналізму – обґрунтовує Д. Донцов. Він розглядав націоналізм як світогляд, що стимулює всі починання і встановлює взаємини з усіма проектами зовнішнього світу. У своєму етапному творі “Націоналізм” Д. Донцов пише: “Щоби великий всеобіймаючий ідеал нації міг сполучитися з могутнім національним інстинктом, він мусить черпати свій зміст не в відірваних засадах інтернаціоналізму, космополітизму, гуманізму, лише в тайниках національної психіки, в потребах нації, її амотивній, ірраціональній волі до життя і панування” [9, с. 412]. Великим парадоксом духовно-культурних засад спільноти є відсутність національного змісту. Людина, яка перебуває у такому псевдокультурному просторі, стає потенційним космополітом, біологічним ресурсом для засвоєння чужої культури. Д. Донцов дає синтетичну парадигму національної ідеї й української винятковості. Без неї ми залишимося не нацією, а провінційним народом з роздвоєною душею. Усвідомлення національно-політичного архетипу для сучасного покоління українців – заপুরка їхнього стабільного буття в перспективі.

Логічним завершенням українського національного дискурсу є творчість М. Сціборського. Без його “Націократії” (режиму панування нації у власній державі), уявлення про модерний український націоналізм є неповним. Вчений підносить українську ідею на новий щабель, розуміючи націоналізм не як романтичний ідеал поета, а як систему доцільності, породжену конкретно-соціальними потребами. Звідси впливає переконання М. Сціборського про те, що: “Український націоналізм хоче спричинитися до створення потужної й великої держави, що в стані була б кожночасно – через свою внутрішню скріпленість і зовнішню активність – найкраще здійснювати завдання Української нації та захищати її інтереси перед іншими націями” [29, с. 72]. Він розглядає націю не як механічне зібрання певної кількості людей, пов’язаних лише спільністю території, мови й матеріальних інтересів, а як найвищу органічну форму людського співжиття, що має власний неповторний внутрішній духовний світ, творений віками на підставі її природних і моральних властивостей. Творчість вченого дає підстави резюмувати: держава і громадяни мають змагатися за створення для нації таких реальних умов, які б могли найкраще забезпечити її стійкість і перспективу розвитку.

Історичне буття українського народу постає як виникнення та постійне рекомбінування різних форм національної ідентичності, його суперечливого співіснування та еволюції під впливом політичних обставин. Перманентна асиміляція українського етносу накладає відбиток і на його національну артикуляцію в новітню

добу. Вітчизняний учений М. Рябчук вважає, що природний розвиток українського етносу на більшій частині території був загальмований або й силоміць зупинений. Тому його перетворення на модерну націю так і не відбулося. Наслідком цього є те, що: “На території України виник доволі унікальний феномен синхронного співіснування двох націй... З одного боку, у західній, “польсько-австрійській”, частині України сформувалася новочасна українська нація з цілком модерною національною свідомістю (асимілювати таку націю вже практично неможливо, її можна знищити лише фізично). А з іншого боку, у східній, “російсько-советській”, частині України перетворення домодерного “малоросійського” етносу на українську націю так і не набуло масового характеру... проукраїнський етнічний субстрат має тут радше середньовічну “місцеву”, ніж модерну національну ідентичність. Зрозуміло, що така ідентичність є вкрай аморфною і нестійкою... Протягом двох століть модернізація українського етносу однозначно пов’язувалася з русифікацією” [26, с. 7]. Малоросійство як соціально-культурний феномен українського життя руйнує самодостатність нації. Воно асоціюється з комплексом меншовартості, рабською психологією та сервілізмом тих українців, яким бракує здорового національного інстинкту. Такі одіозні явища є національною патологією і повинні тавруватися державою, що прагне утвердити свою національну ідентичність.

Зрусифікованість та комплекс національної меншовартості багатьох наших громадян веде до соціальної та культурної **маргінальності** й створює **дефіцит політичного класу**. Еліта – це той ресурс суспільства, який, за образним виразом В. Липинського, “відіграє в ньому роль дріжджів, на яких пасивне етнографічне тісто росте і перетворюється в активну націю... Значить, не етнографічна маса, не характер, не мова, не окрема територія творять самі по собі, автоматично націю, а творить націю активна група людей” [14, с. 253]. Успішній реалізації проекту українського відродження **бракує** насамперед **патріотичної політичної еліти**, яка впродовж етногенезу **була об’єктом перманентної асиміляції**. Має рацію О. Гринів коли говорить: “Нинішнє націостановлення і етнодержавотворення вимагають патріотичної, духовно-інтелектуальної еліти, мови предків і етноісторичної землі. Як показує досвід єврейського народу, в національному відродженні еліта стоїть на першому місці навіть тоді, коли народ через несприятливі історичні умови втратив свою мову і змушений покинути материнську землю” [6, с. 405]. Брак свідомої політичної еліти, українофобство значної частини нашого суспільства не просто гальмують державотворчі процеси, а й є загрозою для самобутності української нації, цілісності її буття.

Принципово важливим чинником новітнього державотворення є здатність політичної еліти репрезентувати національні інтереси українського суспільства. Базою їхнього формування є, з одного боку, **національні вартості**, до яких зараховують такі морально-етичні категорії, як Бог, добро, Україна, демократія, а з іншого – **національні потреби**, що повинні мати усвідомлений і цивілізований характер та визначатися залежно від вибраних пріоритетів. Національні інтереси тісно пов’язані з щоденними життєвими потребами, але не зводяться лише до соціальної чи економічної сфери. Вони обов’язково повинні охоплювати усі без винятку сфери людського буття: економіку, культуру, політику, церковне життя тощо. Сьогоднішні національні інтереси України знову проходять випробування російським неоімперіалізмом, у межах якого створено міфологему про те, що Росія врятує Європу і пострадянські країни від енергетичної кризи. Саме енергетично-ресурсні та економічні чинники стали головними механізмами реалізації неоколоніального поневолення України.

Визначальною сутністю національних інтересів є збереження і захист національного суверенітету, духовно-культурних цінностей, розбудова громадянського суспільства, правової держави. “На сьогодні для України пріоритетними є, по-перше, проведення реформ, які можуть створити в країні демократичне суспільство й нормальну ринкову економіку і, по-друге, збереження стабільності. ...Загальним пріоритетом повинні виступити мир і добробут людей. І тут же необхідно змінити акценти з суспільства, колективу і тим більше держави, на особу” [18, с. 116]. Національні інтереси повинні визначатися вищими органами державної влади, що мають легітимні повноваження (уряд чи президент) і бути спрямовані на консолідацію українського суспільства.

Як свідчить вищевикладений матеріал, вітчизняна політична наука має вагомі теоретичні джерела для становлення політичної нації. Їх необхідно ретельно вивчати, творчо осмислювати і брати на озброєння у ході реального націєтворення в новітній Україні. Національна солідарність, консолідація суспільства на основі спільних етнічних коренів відіграють вирішальну роль в поглибленні демократичних процесів державотворення. Якщо нинішній владі вдасться інтегрувати громадян навколо модерної національної ідеї, що є світоглядною рефлексією способу буття народу, то можна сподіватися на успішну перспективу української держави.

Національна самоідентифікація у сучасному світі постає необхідною передумовою стабільного розвитку суспільства. Професор соціології Лондонського університету Е. Сміт стверджує: “Історична територія, політико-юридична рівність членів, спільна громадянська культура та ідеологія – ось компоненти

стандартної західної моделі нації. З огляду на вплив Заходу на сучасний світ вони застаються суттєвими елементами, хоч і в трохи зміненій формі, багатьох незахідних концепцій національної ідентичності” [28, с. 20]. Отже, західне “громадянське” уявлення про націю має просторовий вимір і репрезентує новий вид політичного об’єднання – територіальну спільноту, для якої характерне чуття юридичної рівності серед різних її суб’єктів.

Прагнучи вступити до Європейського Союзу, Україна повинна гарантувати насамперед: плюралістичну демократію; забезпечення прав і свобод людини; розвиток громадянського суспільства; побудову ринкової економіки; урегулювання національних питань. Цілком природним видається: “Спроба в Західній Європі об’єднати країни, які тривалий час були ворогами, – пише Б. Гаврилишин, – згуртувати політичні сили для прийняття рішень на наднаціональному рівні, не допускаючи руйнації, підкорення або “поглинання” повноправних членів співтовариства може... модель перехідного етапу, що його мають пройти інші регіони земної кулі, перш ніж з’явиться єдиний світовий лад” [3, с. 98]. В нинішній Європі відбувається своєрідне випробування нової постмодерної моделі побудови відносин між сучасними національними державами. Щоб впевнено рухатися до Європи, треба оптимізувати етнонаціональну політику України в демократичному вимірі.

Ефективна національна політика є джерелом політичної і культурної динаміки суспільства. Вона покликана виконувати онтологічну функцію в становленні української нації, слугувати стабільному розвитку держави. Проте взаємозв’язок таких явищ, як нація і держава, не означає їхньої понятійної ідентичності. “Нація розглядається в контексті розвитку та існування культури, держава – у зв’язку з питанням політичної влади” [10, с. 60]. Все ж нація і держава приречені співіснувати, адже держава успішно розвивається за підтримки консолідованої нації, а остання здатна зберегти свою ідентичність лише завдяки протекції державної влади. Тому без міцної влади сформувавши консолідовану націю видається доволі складним завданням.

Разом з тим, формування етнонаціональної політики не може обмежуватися лише єдиною національною ідеєю. Як слушно зауважує М. Попович: “В історії визвольної боротьби українського народу велике значення мали також демократична ідея – народовладдя і захист основних прав і свобод людини та соціальна ідея – соціальна справедливість, забезпечення гідного існування всім, в тому числі найбіднішим соціальним верствам і класам суспільства, рівності економічних, політичних і культурних можливостей для кожного громадянина” [23, с. 8]. Реалізація цих ідей в державній політиці України є гарантією її стабільності й національного миру.

За будь-яких умов суспільство громадянської злагоди, що репрезентує стабільну політичну націю, повинно ґрунтуватися на засадах права, свободи людини, демократичних цінностях, етнічній солідарності. На думку А. Раствоу, основною умовою демократичної моделі суспільного розвитку є національна єдність. “Це твердження означає тільки те, – говорить вчений, – що величезна більшість громадян у майбутній демократії не повинна мати сумнівів і засторог щодо того, до якої політичної спільноти вони належать” [25, с. 594]. Але часто національні орієнтації політичних лідерів не узгоджуються з емпіричними запитами суспільства. Це створює проблеми для зміцнення демократії та легітимності влади.

Сучасні особливості національної самоідентифікації багато дослідників вбачають у відданості людей своїй культурно-історичній традиції. Без певної критичної маси таких “пасіонарних” особистостей (за підрахунками Л. Гумільова їхня кількість для України має становити близько півмільйона осіб), у сучасному світі складно уявити самодостатнє буття нації. Актуальними залишаються слова Х. О-і-Гасета: “Національне життя є активною і динамічною реальністю, а не пасивним та статичним співіснуванням, мов купа каміння при дорозі. Єднання нації відбувається довкола великих спонукальних діянь, що потребують від усіх максимуму віддачі, а відтак – дисципліни і взаємовигоди” [21, с. 157]. Отже, консенсус нації є джерелом стабільності, миру і злагоди в суспільстві.

Починаючи з 90-х років ХХ ст. риторика українських політичних діячів наповнена закликами до національної єдності. Вони обґрунтовують тривалу пострадянську кризу нашої держави незавершеністю українського націєтворення. Поряд з цим, має раціональну складову й інший підхід, який доволі адекватно подав Я. Грицак: “Формування української ідентичності справді є проблемою в Україні, – але проблемою зовсім не центральною... Не можна з аптекарською точністю зважити, скільки точно націоналізму Україна потребує. Але зате з певністю можна сказати, що вона має стільки націоналізму, аби утримати своє населення у межах свого державного простору” [7, с. 29]. Сьогодні продовжує діяти той стереотип, за яким в усіх бідах держави звинувачують націоналістів. Однак прагматичніша рефлексія засвідчує, що коріння державотворчих проблем лежить у недостатній фаховості та скорумпованості наших чиновників, браку патріотизму, а не у низькому рівні національної свідомості українських громадян.

Гармонійний розвиток сьогоднішнього українського суспільства ускладнює те, що здорові націоналістичні сили перебувають на маргінесі політичного життя. “Причина такого явища лежить на поверхні: організований націоналізм як ідейний рух поки що не може конкурувати з номенклатурно-олігархічним рухом. Що більше, в Україні номенклатура, олігархи, “центристи” навчилися спритно маніпулювати націоналістичними гаслами. Натомість націоналісти так і не опанували номенклатурного мистецтва” [30, с. 64]. Саме держава має за мету якнайповніше відображати інтереси усього суспільства, вирішувати соціальні проблеми й національні суперечності та забезпечувати права людини. Жодна держава світу не могла вийти з кризи і досягти високих соціально-політичних стандартів життя, якщо вона не досягла належного рівня консолідації суспільства.

Потужним ресурсом для інтеграції сучасного українського суспільства є політично свідомо нація, яка свою пасіонарну волю продемонструвала під час Помаранчевої революції. Вона була своєрідним рубежем, який відділяє пострадянську Україну від тієї, що формується у наші дні. Сучасний історик і публіцист С. Кульчицький вважає: “Від 2005 року ми починаємо жити і діяти з чистого аркуша... Українське суспільство більше не є посткомуністичним, пострадянським, постгеноцидним!” [11, с. 337]. Одвічна мрія багатьох поколінь українських патріотів – самостійна держава та політична свобода – стали реальним фактом сьогодення. У нас з’явилися перспективи утвердження відкритого демократичного суспільства, що передбачає, за К. Поппером, “традиції служіння закону, на противагу жорсткій традиції безпринципної влади страху” [24, с. 10–11]. Революційні події кінця 2004 року засвідчили політичну зрілість українського народу, високий рівень його пасіонарного потенціалу, що є основою для становлення громадянського суспільства, формування нової української ідентичності.

Ми вважаємо, що Помаранчева революція уособлює консервативні традиції новітнього творення української нації. Її рушійною силою були національно свідомі громадяни, що толерантно і шляхетно захищали свої права і гідність, які брутально ганьбилися кримінальною владою. Патріотична місія революційних подій кінця 2004 р. полягає в тому, що: “Помаранчева революція дала потужний національний імпульс. Вона показала старшим українцям абсурдність тієї ситуації, коли вони соромляться бути українцями. Вона явила нам прекрасних молодих людей, які пишуться тим, що вони українці” [27, с. 59]. Майдан показав, що насправді сувереном нашої держави є український народ. Можна стверджувати, що таке явище новочасних політичних процесів, як “майданна демократія”, стало невід’ємною складовою частиною української національної ідеї.

На думку А. Гальчинського, функція Майдану має ірраціональний підтекст, який справив вплив на духовне самоусвідомлення та національне самовиявлення українських громадян. “У 1991 р. ми відбулися як держава, – пише вчений. – Нині створено потужну основу, яка дозволяє нам утвердити себе як український народ, політична нація. У цьому контексті єдиною можливою державницькою позицією є оцінка Помаранчевої революції як важливого етапу української національно-визвольної революції, що має остаточно утвердити високі ідеали Української соборної держави” [4, с. 45]. Наразі цінності Майдану стали об’єктом спекуляцій, а не системним явищем української політики.

Революційні події переконливо засвідчують, наскільки тема національної єдності України актуальна й водночас складна. Протистояння різних таборів відбувалося не за ідеологічними критеріями, а за технологічними проектами, в яких небезпечні ідеї національного поділу та політичного сепаратизму досягали свого апогею. Цьому сприяли як шовіністичні переконання окремих регіональних лідерів України, так і зовнішній менеджмент. Сьогодні Україна стала на шлях утвердження реальної демократії. Подальша перспектива демократичного поступу української держави великою мірою залежить від оптимального урегулювання етнонаціональних відносин.

Демократія і свобода ставлять свої виклики в етнонаціональній площині. Цілком очевидно, що збереження єдності нації є головною детермінантою цивілізованого розвитку української держави. Як свідчить політична реальність сьогодення, антагонізм між Сходом і Заходом залишається невирішеним. Нам треба усвідомити, що: “Це зовсім не поділ на “україномовну” Україну та “російськомовну” – справедливо говорить О. Пахльовська. – Це поділ на Україну європейську – тобто демократичну, багатокультурну, плюралістичну, – і (пост)радянську, іншими словами, тоталітарну і монокультурну (а точніше – акультурну)” [22]. Доки Україна для наших громадян буде асоціюватися з “бізнес-територією”, доти очікувати її піднесення не доводиться.

Відомо, що утвердження держави починається з національної ідеї. Політика – це завжди випробування. Нині “ми вчимося толерантності, взаємоповазі, умінню чути свого опонента й рахуватися з його інтересами. А головне – ми вчимося ставити на перше місце в політичній боротьбі національні інтереси” [17, с. 39]. Українці на своєму досвіді довели, що відсутність власної державності, території, навіть частково мови і

культури не є трагедією для народу. Головне, щоб живим був його національний дух. Лише на цій підставі можна виробити оптимальну програму дій, яка спроможна спрямувати пасіонарну енергію нації у конструктивне русло державотворення. Для консолідації українського суспільства питання національної ідентичності залишається найдефіцитнішим. Не істотно, хто буде очолювати консолідацію: Президент, парламент, прем'єр-міністр чи лідер опозиції. Важливо, щоб український народ себе відчув єдиним в етнополітичному вимірі.

На завершення хочеться наголосити, що соціально-політичні і культурні орієнтації у суспільстві можуть набувати яких завгодно форм, але за змістом вони завжди є національними. Сьогодні Україна лише вибудовує модель (або, за М. Вебером, “ідеальний тип”) переходу від олігархії до демократії. Ми намагалися довести, що оптимальним підґрунтям цієї моделі є консервативна парадигма. Інтерпретація націоналізму у консервативному вимірі набуває позитивної характеристики як природного вияву національного духу, історичної самосвідомості народу та спосіб захисту його життєвих інтересів. Поміrkований націоналізм відрізняється від деструктивного тим, що перший передбачає збереження свого, а другий – захоплення чужого. У сучасних умовах перед лідерами нації та її політичною елітою постає велика місія – відродити могутній потенціал національного духу у якомога ширших верствах українців, що дає їм віру і впевненість для розбудови української держави.

1. Берк Е. Тривалість держави // Консерватизм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К., 1998. – С. 481–493
2. Бочковський О. Вступ до націології. – К.: Генеза, 1998. – 114 с.
3. Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє. – К.: Основи, 1993. – 238 с.
4. Гальчинський А. Помаранчева революція і нова влада. – К., 2005. – 368 с.
5. Гегель Г. Філософія права. Пер. с нем.: Ред. и сост. Д.А. Керимов и В.С. Нерсесянц. – М.: Мысль, 1990. – 524 с.
6. Гринів О. Збуджена Україна: самоствердження нації після контузії населення. Непретензійні нотатки. – Львів, 2004. – 436 с.
7. Грицак Я. Про сенсовність і безсенсовність націоналізму в Україні. – К.: Дух і літера, 2003. – С. 21–35.
8. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К.: Т-во “Знання” України, 1991. – 240 с.
9. Донцов Д. Твори. Том 1. Геополітичні та ідеологічні праці. – Львів: Кальварія, 2001. – 488 с.
10. Касьянов Г. Теорія нації та націоналізму: Монографія. – К., 1999. – 352 с.
11. Кульчицький С. Помаранчева революція. – К.: Генеза, 2005. – 368 с.
12. Липа Ю. Призначення України. – Львів, 1992. – 271 с.
13. Липинський В. Листи до братів-хліборобів про ідею і організацію українського монархізму. – Київ; Філадельфія. 1995. – 470 с.
14. Липинський В. Національна аристократія // Консерватизм: Антологія / Упоряд. О.Проценко, В.Лісовий. – К., 1998. – С. 252–256
15. Липинський В. Релігія і церква в історії України. – К., 1995. – 96 с.
16. Лисяк-Рудницький І. Русифікація чи малоросіянізація? // І. Лисяк-Рудницький. Історичні есе. – К.: Основи, 1994. – Т. 2. – С. 472–476.
17. Литвин В. Єдність нації // Віче. – 2006. – № 3–4 (168-169). – С. 34–39.
18. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – 942 с.
19. Марітен Ж. Нація, політичне суспільство, держава // Консерватизм: Антологія / Упоряд. О.Проценко, В.Лісовий. – К., 1998. – С. 457–470.
20. Міхновський М. Самостійна Україна // Державність. – 1992. – № 2. – С. 55 – 60.
21. Ортега-і-Гасет Х. Вибрані твори. – К.: Основи, 1994. – 420 с.
22. Пахльовська О. Проект Самогубства // День. – 2007. – № 20. – 6 лютого.
23. Попович М. Концепція національної ідеї та механізми її впровадження // Національна ідея і соціальні трансформації в Україні / М. В. Попович, А. М. Єрмоленко, В.Б. Фадєєв. – К.: Укр. Центр духовної культури, 2005. – С. 5–25.
24. Понпер К. Открытое общество и его враги: в 2 т. – М., 1992. – Т.1. – 448 с.
25. Растоу А. Переходи до демократії: спроба створення динамічної моделі // Демократія: Антологія / Упоряд. О. Проценко. – К., 2005. – С. 583–604.
26. Рябчук М. Від Малоросії до України: парадокси запізнілого націєтворення. – К.: Критика, 2000. – 304 с.
27. Слабошпицький М. Пейзаж для помаранчевої революції. Хроніка-колаж. – К., 2005. – 260 с.
28. Сміт Е. Національна ідентичність. – К.: Основи, 1994. – 224 с.
29. Сціборський М. Націократія – Вінниця: ДП “Державна картографічна фабрика”, 2007. – 112 с.
30. Червак Б. Уроки націоналізму // Спеціальний випуск журналу “Розбудова держави”. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2002. – 112 с.